

Engler Lajos

A delhi értekezlet margójára

EGYSÉGESEN A BÉKÉS ÉS IGAZSÁGOSABB VILÁGÉRT

Az el nem kötelezett országok India fővárosában megtartott külügyminiszteri értekezlete a mozgalom alapelveinek teljes győzelmével ért véget

---

Az el nem kötelezett országok nemrég Delhiben megtartott külügyminiszteri értekezlete, általános vélemény szerint, jelentőségénél fogva jóval túlszárnyalta a mozgalom országainak azonos szintű eddigi összefüggéseit. Két alapvető, a világpolitikai színtér további alakulása szempontjából egyformán lényegbevágó kérdésre kellett a csaknem száz ország képviselőinek India fővárosában választ adniuk. Az egyik, a nemzetközi viszonyok rendkívül veszélyes kieleződési okainak feltárása, s az előbbiből kifolyólag a másik, az el nem kötelezettek állásfoglalása a világpolitika időszerű problémáival kapcsolatban.

A világ közvéleménye élénk érdeklődéssel s egy része — mi tagadás — szorongással várta mindkettőre a választ, teljes tudatában annak, hogy az erkölcsi erő, amelyet ma a világ országai kétharmadának mozgalma képvisel, nagyban meghatározhatja az emberiség jövőjét.

A másik kérdés keretében még egy nem kevésbé időszerű dilemma várt tisztázásra: vajon megfelel-e a valóságnak, amit az el nem kötelezettség eszméje barátainak aligha nevezhető körök állítanak, hogy Havanna után a mozgalom olyan hullámvölgybe került, amelyből nem juthat ki súlyosabb megrázkódtatások és meghasonlás nélkül?

A világválság gyökerei

Vitathatatlan, hogy a világ jelenleg a háború utáni korszak egyik legválságosabb időszakát éli, s az is, hogy ennek gyökerei ismét a nagyhatalmi vetélkedésben keresendők. Az egyébként is bizonytalan erőegyensúlyra épülő világbéke azonban ezúttal annyira megingott, hogy egyes vélemények szerint a delhi értekezlet előtti időszakban kritikus fordulponthoz érkezett: a szakadék szélére, ahová a világot az erőszak mind gyakoribb alkalmazása, a más országok ügyeibe való nyílt, erőszakos vagy burkolt, de nem kevésbé veszélyes beavatkozás sodorta, olyan válsággócokat teremtve világszerte, amelyek körül állandóan újabbak ke-

letkeztek és keletkeznek, s amelyek törvényszerűen fokozzák a nagyhatalmi — óriási anyagiakat felemésztő — fegyverkezési versenyt és — természetesen a hatalmasok globális stratégiai szempontjából — úgymond elengedhetetlenné, „létérdekűvé” teszik az újabb befolyási övezetekért folytatott élethalálharcot.

Mivel pedig a nagyhatalmakat a közvetlen összecsapástól éppen a felhalmozott pusztító eszközök borzalmas erejétől való félelem tartja vissza, így mindennek áldozatául rendszerint az el nem kötelezett és független országok és népei esnek. Ékesen tanúskodik erről az immár évtizedek óta dúló közel-keleti válság, a palesztin nép és Libanon meggyötört népének sorsa, s újabban az ebből eredő és ehhez közvetlenül kapcsolódó középkelet-ázsiai tűzfészek, a délkelet- és délnyugat-ázsiai válság, Ciprus népének kényszerű meghasonlása, a dél-afrikai gyarmati uralom makacs magatartása, az Indiai-óceán és a Karib-tenger térségének egyre nagyobb fokú militarizálása, a latin-amerikai országok történései — hogy csak a legszembetűnőbbeket említsük.

Ezekkel az időről időre fellángoló, majd ismét hamu alatt izzó tűzfészekkel párosul egy kevésbé látványos, de egyes vonatkozásaiban még veszélyesebb állandó jellegű válság: a világgazdasági rendszer szülte igazságtalanság, melynek következményeként egyre inkább növekszik a szakadék a jobbára erőszakkal szerzett előjogokat makacsul őrző fejlett és a létfenntartás határán tengődő fejlődő országok között.

A mozgalom alapítóinak nyomdokain

A jelenlegi történelmi hullámvölgyben a mozgalom tehát, megalakításának 20. évében, ugyanazokkal a problémákkal találta magát szembe, mint annak idején megalapítói. Ezúttal azonban azzal a sorsdöntő-előnyvel, hogy az elmúlt húsz esztendő során az 1961-ben Belgrádban elfogadott elvek köré tömörült immár a világ országainak kétharmada, s még számos más állam haladó közvéleménye is. Ez olyan erő és olyan nemzetközi tényező, amellyel a nagyhatalmaknak is számolniuk kell, ha valamennyi el nem kötelezett ország egységesen síkraszáll a mozgalom alapvető stratégiai céljaiért.

A delhi értekezlet legnagyobb, kétségkívül történelmi jelentősége, tehát éppen abban van, hogy nyomatékkal újra érvényesítette a mozgalom független, tömbön kívüli jellegét, egységesen és félreérthetetlenül síkraszállt az olyan világbékéért, amely minden kis és nagy ország számára egyaránt biztosítja a függetlenséget és szabadságot, megerősítette az alapelvekbe vetett hitét, s ezáltal megszilárdította világtörténelmi szerepét.

Az értekezlet egyik leglényegesebb megállapítása, hogy az országok közötti kapcsolatok is kizárólag az el nem kötelezettek alapelveinek maradéktalan tiszteletben tartására épülhetnek, s e kapcsolatok alapját az a tétel képezi, hogy minden országnak és minden népnek, tekintet nélkül katonai és gazdasági erejére, joga van az önálló, szabad társadalmi

és gazdasági fejlődésre, és senki semmilyen ürüggyel sem kérdőjelezheti meg függetlenségét, nem avatkozhat a belügyeibe. A mozgalomnak s valamennyi más nemzetközi tényezőnek ezen felül mindent meg kell tennie, hogy elhárítsa a veszélyt és az esetleges következményeket, amelyek ennek az elvnek a megszegéséből eredhetnek.

Ide kívánczik a következő tény megállapítása is: míg Havannában felmerült — nem minden külső nyomás és ráhatás nélkül, természetesen — a tarthatatlan „elmélet”, hogy az el nem kötelezettek mozgalmának vannak „természetes szövetségesei”, akikre nem vonatkoztathatók a mozgalom alapelvei, köztük a be nem avatkozás betartásának elve sem, addig Delhiben ez a kérdés egyértelműen tisztázódott: az értekezleten résztvevő országok képviselőinek óriási többsége olyan határozottan utasította el a mozgalom egységének megbontására irányuló elméletet, hogy annak szószólói ilyen és hasonló „eszméket” úgyszólván meg sem említettek. A „természetes szövetségesei” elmélet a havannai csúcsertekezlet óta egyébként is erősen kompromittálódott.

Elsősorban ez tette lehetővé, hogy az értekezlet záróokmányába foglalt, korunk valamennyi válságával kapcsolatos határozatok híven tükrözik az elnemkötelezettség éltető alapelveit, s hogy ezáltal a külügyminiszteri értekezlet olyan építő jellegű dokumentumot hozott, melynek kedvező hatásai máris érezhetők a világpolitikai színtéren.

A konszenzussal elfogadott záróokmány többek között megállapítja, hogy

- határozott lépéseket kell tenni a más ügyeibe való katonai közbelépés, a megszállás, a beavatkozás minden formájának megszüntetésére, az erőszak vagy az erőszakkal való fenyegetés, az imperialista és terjeszkedő politika, az erőfölény és hegemonia minden megnyilvánulásának elutasítása érdekében;
- érvényesíteni kell az országok közötti kapcsolatokban az aktív békés koegzisztencia elvét;
- meg kell tenni minden olyan lépést, amely elkerülhetővé teszi vagy enyhíti a nagyhatalmak konfrontációját, s kerülni kell mindazt, ami hozzájárulhat a meglévő katonai tömbök és katonai támaszpontok erősítéséhez, valamint újabbak létrehozásához;
- tevékenykedni kell az irányban, hogy a nagyhatalmak szüntessék be a fegyverkezési versenyt, ez elsősorban a fékevesztett nukleáris fegyverkezési hajszára vonatkozik;
- támogatni kell a kezdeményezéseket, amelyekkel meg lehet fékezni a nagyhatalmak közötti versengést, ideértve az európai biztonsági és együttműködési értekezlettel és az Indiai-óceán térségével kapcsolatos konfrontációjukat is;
- ösztönözni kell a délnyugat- és délkelet-ázsiai válságok békés és igazságos megoldására irányuló erőfeszítéseket, az említett térségek problémáit pedig tárgyalások révén békés úton kell megoldani, vissza kell vonni a térség valamennyi országából az idegen csapa-

tokat, hogy a népek önállóan és szabadon dönthessenek saját sorsukról;

- hatékonyan kell támogatni a gyarmaturalom elleni nemzetközi intézkedéseket, fokozni kell a népfelszabadító mozgalmaknak nyújtott segítséget;
- az ENSZ keretében hatékonyan együtt kell működni az elnemkötelezettség elveinek érvényesítéséért;
- a világ minden táján szembe kell helyezkedni a külső beavatkozással;
- meg kell őrizni az el nem kötelezettek mozgalmának egységét és szolidaritását;
- biztosítani kell, hogy az el nem kötelezett országok közötti nézeteltérések ne legyenek kihatással a mozgalom egységének megőrzésére, s az esetleges nézeteltéréseket kizárólag békés eszközökkel, elsősorban bilaterális tárgyalásokkal kell megoldani.

Egymás közti nézeteltérések

A delhi külügyminiszteri értekezletnek még egy, kevésbé hangoztatott mozzanata érdemel megkülönböztetett figyelmet: az el nem kötelezett országok ezúttal teljes nyíltsággal fordultak a saját soraikban felmerülő problémák felé. A mozgalom ugyan sohasem tartott igényt — heterogén összetételénél fogva ez nem is lenne reális — a „teljes egyetértésre”, a „maradéktalan összhangra”, de hogy ennek ellenére a létérdekű alapelvek milyen szoros kapcsolatot képeznek közöttük, arra legékesebb példa, hogy még a hadban álló felek is egy asztalhoz ülnek, amikor az elnemkötelezettség életető elemeinek megőrzéséről és érvényesítéséről van szó. Ez tette lehetővé — s nyilván a mozgalom történelmi mérföldköveinek egyike —, hogy az értekezlet nyíltan szembenézzen egy olyan problémával is, mint amilyen a két el nem kötelezett ország, Irak és Irán egymás közötti háborúja, s megállapítsa, hogy a mozgalomhoz tartozó országoknak kölcsönös kapcsolataikban éppen úgy tisztületben kell tartaniuk az elnemkötelezettség alapelveit, mint ahogy azt másoktól megkövetelik. Tehát az egymás közötti vitás kérdéseket is, amint azt a határozatokban is leszögezték, békés úton kell tisztázniuk. A tárgyilagos problémák létezésének számontartása és az említett világos állásfoglalás csak növelheti a mozgalom erkölcsi erejét a világ és saját szemében.

Az együttműködés fokozását egyébként a világgazdasági válságból eredő, az igazságtalan nemzetközi gazdasági rendszerből adódó visszások is elengedhetetlenül szükségessé teszik. A fejlett országokkal folytatott úgynevezett Észak—Dél tárgyalások ugyanis világosan megmutatták, hogy a fejlettek nem hajlandók lemondani a történelmi igazságtalanságok árán szerzett előjogokról. A fejlődők közötti nagyobb fokú

gazdasági, tudományos és műszaki együttműködésnek ezért nemcsak a kölcsönös megsegítést kell szolgálnia, hanem egyben előfeltétele az új, igazságosabb világgazdasági rendszerért folytatott harcnak. Csak a szorosan együttműködő el nem kötelezett országok lehetnek kellő erélyű partnerei a fejletteknek. A sokat emlegetett kőolajfegyvert is a jövőben ilyen értelemben kellene nagyobb mértékben harcba vetni.

A megoldáskeresés egyedüli útja

Az értekezlet eredményét összegezve kétségtelenül megállapítható első-sorban az, hogy rendkívül nagy szükség volt a megtartására. Az igyekezet, hogy mielőbb összehívják, nem volt tehát hiábavaló. Ma már mindenki egyértelműen elismeri: szerencsés körülménynek tekinthető, hogy erre a rendes értekezletre jó fél évvel előbb került sor, mint ahogy azt a havannai csúcsértekezlet szervezői előirányozták (ezáltal az értekezlet bizonyos értelemben rendkívüli is volt). Eredménye teljes mértékben igazolta a derűlátók, köztük Jugoszlávia várakozásait is, akik biztosak voltak abban, hogy a mozgalomnak lesz ereje szembenézni a világ és saját problémával, s felkínálja az alapelveire épülő konstruktív megoldási lehetőségeket. Ilyen értelemben, s a tények realitását tartva szem előtt a nyílt, olykor végnélküli, de minden alkalommal a lehető legdemokratikusabb vitákban kikristályosodott álláspontjaikkal megerősödve, ezek köré egységesen tömörülve, a saját erejükbe vetett hitükben megszilárdulva, a miniszteri értekezlet részvevői jelentősen hozzájárultak a függetlenséget, a szabadságot, az egyenjogúságukat becsülő országok és népek jövőbe vetett hitének megerősítéséhez, s az el nem kötelezett országok és a demokratikus közvélemény ez irányú harcának további fokozásához.

A mozgalom alapelveinek életrevalóságát dicséri, hogy az álláspontok tisztázására olyan nemzetközi körülmények között került sor, amelyek nem sok jóval kecsegtetnek. De éppen ezért még világosabban megmutatkozott, hogy a világnak, békéje és biztonsága érdekében szüksége van az el nem kötelezettek mozgalmára, annak önállóságára és egységére.

S talán ez világossá vált azok — a mozgalmon kívüli és belüli erők — számára is, akik nem hittek az el nem kötelezettek erejében, s akik a saját és a világ problémáinak megoldását más utakon, a nagyhatalmak erejére, a katonai tömbökre való támaszkodásban, nem pedig a mozgalom éltető elveinek következetes valóra váltásában, önállóságának megszilárdításában keresték vagy keresik.

A világos válasz még valamit bizonyossá tett, s a dolgok ilyen alakulása óvatosságra int. Számolni kell azzal, hogy a jövőben tovább erősödik mindazoknak a nyomása és a mozgalom egységének megbontására irányuló igyekezete, akiknek a meglevő világpolitikai és világgazdasági viszonyok felelnek meg, nem pedig az, amit az el nem kötelezettek immár hűsz esztendeje szorgalmaznak.

Szerény megemlékezés

Két évtized múlt el ugyanis azóta, hogy a mozgalom országai 1961-ben Belgrádban megtartották első csúcsertekezletüket. A szerény kezdet, az emberiség látnokian megsejtett óhajának fokozatos konkretizálása után eltelt, történelmi szempontból jelentéktelenül rövid idő, teljes egészében igazolta azokat, akikről Delhiben szerény ünnepség keretében az értekezlet résztvevői mint a mozgalom megalapítóiról tisztelettel szóltak: Titót, Nehrut, Nasszert és a többieket.

Egy korszakalkotó eszme fejlődésére talán mi sem jellemzőbb, mint éppen Jugoszlávia esete. Sokan tették fel ugyanis a kérdést: Vajon Tito halála után csökkenni fog-e és milyen mértékben e viszonylag kis államnak a szerepe és tekintélye a mozgalomban és a világpolitikában? A delhi értekezlet előkészítése során és magán az értekezleten aztán világosan megmutatkozott, hogy az el nem kötelezett országok nemcsak a Tito halálával ért veszteségben éreznek együtt Jugoszlávia nemzetével és nemzetiségeivel, hanem továbbra is változatlanul tisztelik és becsülik Jugoszlávia elvszerű, következetes, titói politikáját.